

злочину. Також, у листопаді 1990 р. була прийнята Конвенція РЄ про «відмивання», виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності. Але, не зважаючи на регіональний характер даного договору відповідно до ст. 37 Конвенції після набуття чинності Комітет Міністрів РЄ може запросити будь-яку державу, незалежно від її географічного місця розташування, та участі у розробці тексту, приєднатися до неї за умови, що за таке рішення проголосували більшість держав-учасниць. Конвенція містить ряд принципово нових на той час положень, а саме вводиться єдине поняття доходів здобутих злочинним шляхом.

Отже, враховуючи досвід універсальних міжнародних організацій щодо протидії міжнародній злочинності, її структурних особливостей та способів діяльності, дотримуючись загальних і спеціальних принципів співробітництва, держави розробляють регіональні міжнародні договори для ефективної боротьби з проявами міжнародної злочинності.

Разом з тим, щоб протистояти консолідації злочинного світу, необхідна координація зусиль і взаємодія усіх держав, що входять до складу Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу за посередництвом Центру з міжнародного попередження злочинності, а також Ради Європи. Водночас, від правоохоронних органів необхідне більш тісне співробітництво в правовій сфері, насамперед щодо гармонізації і зближення національного законодавства та створення уніфікованої законодавчої бази й утворення загального правового простору в інтересах усіх держав. Без такого співробітництва, без активного пошуку загальних правових підходів до вирішення проблем боротьби зі злочинністю навряд чи буде змога домогтися серйозних позитивних зрушень з даного питання.

Насамперед, ще не досягнуте тісне ділове співробітництво, належне взаєморозуміння і довіра між правоохоронними органами, як на державному рівні, так і в окремих галузях в рамках міжнародних організацій. Як правило, розроблювальні і проведені ними спеціальні операції ґрунтуються тільки на власних можливостях, не застосовуючи допомоги інших зацікавлених відомств, не використовуючи їх багатий досвід, спеціальні сили і надбання. Зокрема, хід реалізації багатьох Міждержавних програми показує недостатній рівень взаємодії правоохоронних органів держав-учасників і відповідних міждержавних органів.

Боротьба зі злочинністю ведеться в основному в ході реагування на вже вчинені злочини.

Недостатньо здійснюються спільні засоби, спрямовані на попередження злочинних зазіхань, на цілеспрямоване руйнування міжнародних зв'язків злочинних співтовариств.

Список використаних джерел:

1. Действующее международное право / Сост. Ю.М. Колосов и Э.С. Кривчикова. Т.2. С. 812-819.
2. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. - Харьков: Консум. Университет внутренних дел, 1999. – 526 с

**Харченко Наталія Петрівна, старший
викладач кафедри теорії держави та
права НАВС**

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ: ОКРЕМІ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Попри вживаність такої юридичної категорії як «правовий режим» у вітчизняних нормативно-правових актах та чималій низці доктринальних праць, нині вона залишається малодослідженою на загальнотеоретичному рівні. Окреслення окремих аспектів правового режиму дослідниками в наукових працях є доволі фрагментарним, що унеможливорює сформулювати єдине визначення поняття правового режиму, розкрити його зміст, особливості, структуру, види. Плюралізм загальнотеоретичних досліджень у цій сфері призводить до доволі дискусійного, а інколи й суперечливого застосування цієї категорії в галузевих розвідках.

Неусталеність категорії «правовий режим» призводить часто-густо до ототожнення з іншими правових категоріями: «правове регулювання», «механізм правового регулювання», «правова природа», «нормативна основа», «тип правового регулювання» тощо.

Невизначеність змістовних характеристик правового режиму ускладнює визначення його особливостей як юридичної категорії, а також специфічних характеристик правових режимів тих чи інших досліджуваних об'єктів[1, с. 121].

Зважаючи на зазначене, **актуальність** вивчення проблематики правового режиму на загальнотеоретичному рівні є безсумнівною.

Метою написання даної наукової статті є окреслення загальнотеоретичних засад правового режиму як важливої юридичної категорії у вітчизняній юридичній доктрині та українській правовій системі.

Задля цього автором поставлені такі **завдання**:

- дослідити наукові позиції щодо визначення поняття «правовий режим»;
- окреслити стан вітчизняного законодавства у даному контексті;
- розкрити особливості правового режиму як загальнотеоретичної категорії;
- визначити співвідношення понять «правовий режим» та «механізм правового регулювання»;
- надати авторське визначення поняття «правовий режим».

Як слушно зауважує Л. В. Томаш: «...цілісна концепція правового режиму має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки дозволяє: 1) науці – побачити глибину і можливості як правового регулювання, так і права в цілому; 2) законодавцю, враховуючи всі обставини, поклавши в основу необхідне поєднання юридичних засобів, що створюють оптимальні умови щодо конкретного об'єкта (чи суб'єкта діяльності), піддати виникаючі відносини особливій, специфічній регуляції; 3) правозастосовачу — застосовувати закони й інші нормативно-правові акти, чітко знаючи, що покладено в основу будь-якого поєднання юридичних засобів і чи досягаються цілі специфічного регулювання; 4) правоохоронцю — забезпечити контроль і нагляд законної та правильної (на основі принципів пріоритету прав і свобод і т.п.) дії механізмів реалізації»[2, с. 25].

Поширеність вживання категорії правового режиму в юридичній доктрині обумовлена тим, що вона допомагає лаконічно і влучно виразити комплекс правових засобів, що застосовуються у регулюванні тієї чи іншої сфери суспільних відносин [3, с. 20].

Правові режими є з'єднувальною ланкою між нормативним актом і правозастосовчою практикою, і від якості їх використання в обох сферах, належного закріплення в законодавстві залежить успіх управлінського процесу»[4, с. 121].

Нині у вітчизняній правовій системі є чимало галузей та інститутів права, де в упорядкуванні суспільних відносин застосовуються різні правові режими. У межах адміністративного права виокремлюють правовий режим надзвичайного чи воєнного стану; земельного права — правовий режим земельної ділянки, правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів, правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів; фінансового права — правовий режим певного майна суб'єктів господарської діяльності; цивільного права — правовий режим самочинного будівництва; податкового права—податковий режим, режим оподаткування, загальний режим оподаткування, спеціальний податковий режим, спеціальний режим оподаткування, режим податкової застави, режими розстрочення і відстрочення сплати податкових платежів, спеціальний режим оподаткування тощо.

Поняття «режим» походить з латини «*regimen*» – управління [5, с. 493] та від французького «*regime*» – порядок (упорядковувати) [6, с. 722].

У тлумачних словниках цей термін має декілька трактувань: 1) державний лад; 2) установлений порядок будь-чого; 3) умови діяльності, праці, існування будь-чого; 4) систему заходів, правил, вимог, норм, принципів, запроваджуваних для досягнення певної мети [7-10].

Отже, поняття «режим» є складним та багатоаспектним, що уможливило його оперування у різних галузях знань. Зокрема нині воно дедалі інтенсивніше впроваджується у вітчизняне законодавство. Здебільшого категорія «режим» застосовується в підзаконних нормативно-правових актах: Постанові Кабінету Міністрів України «Про порядок здійснення Аграрним фондом закупівель зерна, переданого у заставу за надану бюджетну позику в межах режиму державних заставних закупівель», Постанові Кабінету Міністрів України «Про прикордонний режим», Наказі Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з організації охорони та забезпечення пропускового режиму до адміністративної будівлі Державної служби України з надзвичайних ситуацій», Наказі Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Інструкції із санітарно-епідеміологічного режиму аптечних закладів», Указі Президента України «Про питання безвізового режиму для громадян Турецької Республіки», Наказі Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Положення про порядок зарахування дохідних надходжень з поточних рахунків зі спеціальним режимом використання залізниць і підприємств, підпорядкованих Державній адміністрації залізничного транспорту України, на єдиний поточний рахунок зі спеціальним режимом використання Державної адміністрації залізничного транспорту України», Постанові Верховної Ради України «Прорежим використання грошових благодійних пожертв на матеріально-технічне та медичне забезпечення Збройних Сил України та Національної гвардії України» тощо.

Тривалий час дана категорія застосовувалась переважно в підзаконних нормативно-правових актах. Однак, нині, як слушно зауважує О. С. Родіонов: «...режимне регулювання перейшло з рівня переважно відомчого нормотворення на законодавчий, у зв'язку з чим проблема правових режимів стає однією найбільш значущих в теорії права»[4, с. 101].

Щодо категорії «правовий режим», то вона інтенсивно застосовується в таких нормативно-правових актах як закони, серед яких: Господарський кодекс України, Митний кодекс України, Закон України «Про

правовий режим майна у Збройних Силах України», Закон України «Про правовий режим майна, що забезпечує діяльність Верховної Ради України», Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», Закон України «Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів», Закон України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, Закон України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» тощо.

Ця ж категорія застосовується й у міжнародно-правових документах, зокрема в Угоді СНД про правовий режим інформаційних ресурсів Прикордонних військ держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 25 листопада 1998 року, Договорі між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 12 січня 1993 року, ратифікованому Постановою Верховної Ради України «Про ратифікацію Договору між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань» від 14 липня 1993 року.

Попри таку розгалужену систему нормативно-правових актів, де застосовуються категорії «режим» чи «правовий режим», й донині відсутні їх дефініції.

Дослідження нормативно-правових актів у даному контексті надало можливість дійти висновку, що у деяких правових документах під ними розуміється «певний порядок введення, припинення, дії, особливості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, специфіка додержання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб і відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму (Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» тощо) або «особливий статус того чи того об'єкта, або особливий порядок нормативно-правового регулювання певних суспільних відносин» (Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» тощо).

Відсутність легальних дефініцій цих понять у вітчизняному законодавстві сприяло плюралізму наукових поглядів у цій сфері.

До наукового обігу цей термін було введено російським правником С. С. Алексєєвим. На його думку, правовий режим – порядок регулювання, який виражений у комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів та заборон, а також позитивних зобов'язань, які утворюють особливу направленість регулювання [11, с. 185].

До того ж правовий режим розглядається дослідником «...як свого роду збільшений блок у спільному арсеналі правового інструментарію, певний комплекс правових засобів, що сполучає в єдину конструкцію. І з цієї точки зору ефективно використання правових засобів при вирішенні тих чи інших спеціальних завдань значною мірою полягає в тому, щоб обрати оптимальний для вирішення відповідного завдання правовий режим, майстерно відпрацювати його згідно зі специфікою цього завдання і змістом суспільних відносин, що регулюються» [12, с. 123].

Подальшого розроблення ця тематика знайшла відображення в загальнотеоретичних наукових розвідках В. М. Корельського, А. В. Малька, Н. І. Матузова, В. Д. Перевалова, Є. Ф. Шамсувої та інших.

Так, Н. І. Матузов та А. В. Малько розглядають правовий режим як особливий порядок правового регулювання, який виражається у певному поєднанні юридичних засобів і який створює бажаний соціальний стан і конкретний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єкта права. Тобто режим – це система умов й методів здійснення правового регулювання, так би мовити «розпорядок» дії права, його функціональна характеристика [13, с. 17-18]. Ідентичну позицію дослідники висловили в більш сучасній розвідці [14].

В. М. Корельський, В. Д. Перевалов під правовим режимом розуміють специфіку юридичного регулювання певної сфери суспільних відносин за допомогою різних юридичних засобів [15, с. 265].

На думку Є. Ф. Шамсувої, правовий режим – особливий порядок законодавчого регулювання діяльності суб'єктів права у різноманітних сферах суспільних відносин або на певних об'єктах, який складається з встановлення механізму забезпечення фактичної реалізації системи стимулів, нормативів, гарантій, заборон, зобов'язань, обмежень, а також їх виконання, застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності [16, с. 71-72].

Отже, дослідники здебільшого поняття «правовий режим» репрезентують як «особливий порядок правового регулювання», що унеможливорює розмежування між іншими юридичними категоріями, а саме: «механізм правового регулювання», «метод правового регулювання» та «тип правового регулювання».

Так, у роботах з теорії держави та права надається таке визначення цих понять:

- «механізм правового регулювання» – це узятя в єдності система правових засобів, способів, форм, за допомогою яких здійснюється результативне врегулювання суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим»);

- «метод правового регулювання» – це сукупність способів і прийомів, за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини визначеного виду;

- «тип правового регулювання» – це особливий порядок правового регулювання, що виражається в певному поєднанні способів для задоволення інтересів суб'єкта права [17].

Кореспондує нашому баченню позиція Т. П. Мінки щодо співвідношення понять «правовий режим» і «механізм правового регулювання»: «Поняття «правовий режим» не можна ототожнювати з поняттям «механізм правового регулювання». Правовий режим здійснюється через механізм правового регулювання... Якщо механізм правового регулювання – юридична категорія, що показує як здійснюється правове регулювання, то правовий режим – здебільшого змістовна його характеристика, яка показує, як реалізується механізм правового регулювання. Отже, правовий режим реалізується через механізм правового регулювання, який є загальним порядком, процесом дії та реалізації права» [18, с. 126].

Отже, дослідження доктринальних джерел та нормативно-правових актів у цій сфері надає можливість дійти таких висновків.

1. Правовий режим – самостійна правова категорія.
2. Правовий режим є важливим елементом механізму правового регулювання.
3. Правовий режим обумовлює характер, результат і ступінь ефективності правового регулювання.
4. Правовий режим є системою детермінант здійснення правового регулювання.
5. Правовий режим визначає дієвість правових норм.
6. Правовий режим охоплює різноманітні варіативно поєднані правові засоби.
7. Правовий режим має відмінності в різних галузях права.
8. Правовий режим визначається в нормативно-правових актах та забезпечується державним примусом.

9. Метою встановлення правового режиму є упорядкування специфічного кола суспільних відносин шляхом чіткого визначення мети, просторово-часових меж, суб'єктів, об'єктів тощо.

Зважаючи на зазначене вище, пропонуємо таке авторське визначення поняття «правовий режим» – це особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів з метою їх упорядкування.

Список використаних джерел:

1. Гайдамака І. О. Правовий режим: поняття та вид / І. О. Гайдамака // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — Випуск 15. — 2008. — С. 120—127
2. Томаш Л. В. Правовий режим: поняття та ознаки / Л. В. Томаш // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. — 2005. — № 282. — С. 25—29
3. Заморська Л. І. Нормативність права як засіб оптимізації правового режиму: теретичний аналіз / Л. І. Заморська // Право і суспільство. — № 4. — 2011. — С. 18—21
4. Родионов О. С. Механизм установления правовых режимов российским законодательством: дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Олег Сергеевич Родионов. — Саратов, 2001. — 157 с.
5. Латино-русский словарь / Состав. Д. И. Фомицкий [Авторы соврем. ред. словаря: Л. Ф. Цымлова, Т. А. Ширяева]. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. — 704 с.
6. Ганшина К. А. Французско-русский словарь: 51 000 слов [изд. 7-е, стереотип.] / Ганшина К. А. — М. : Русский язык, 1977. — 912 с.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70 000 слов / Под ред. Н. Ю. Шведовой; АН СССР, Ин-т русского яз. — М. : Рус. яз., 1989. — 924 с.
8. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т.: 42000 слів: серія «Нові словники» / Укладачі: В. Я. Яременко, О. М. Сліпушко. — К. : Аконт, 2000. — Т. 3: ОБЕ-РОБ. — 2000. — 927 с.
9. Словник іншомовних слів / Гол. ред. ФО. С. Мельничук. — К.: Головна редакція УРЕ, 1977. — 746 с.
10. Большой энциклопедический словарь. — 2-е изд. — М. : БРЭ; СПб. : Норинт, 1998. — 1456 с.
11. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве / Алексеев С. С. — М. : Юрид. лит., 1989. — 288 с.
12. Алексеев С. С. Теория права. — М. : Издательство БЕК, 1995. — 320 с.
13. Матузов Н. И. Правовые режимы: вопросы теории и практики / Н. И. Матузов, А. В. Малько // Правоведение. — 1996. — № 1. — С. 16—29

14. Правовые режимы: общетеоретический и отраслевые аспекты : [монографія] / под ред. А. В. Малько, И. С. Барзиловой. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 416 с.
15. Корельский В. М. Теория государства и права: [учебник для вузов] / Корельский В. М., Перевалов В. Д. — М. : Инфра— М, 1997. — 570 с.
16. Шамсумова Э.Ф. Правовые режимы: (теоретический аспект): дис... к. ю. н: 12.00.01. — Екатеринбург, 2001. — 213 с.
17. Актуальні проблеми теорії держави та права : [навч. посіб.] / [Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є.О. Гіди. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. — 264 с.
18. Мінка Т. П. Онтологічна характеристика правового режиму / Т. П. Мінка // Право і суспільство.— 2012. — № 3. — С. 123—127

**Шкуратенко Олена Володимирівна,
завідувач кафедри історії держави та
права кандидат юридичних наук,
доцент**

КОНЦЕПЦІЯ ПОГЛЯДІВ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО НА ДЕРЖАВУ

Українська політико-правова думка на початок ХХ ст. виробила дві основні форми політичного самовизначення української нації, де пануючими напрями стали: ідея федералізації імперії і утворення автономної частини у складі такої федерації (Кирило-Мефодіївське товариство, М. Драгоманов, М. Грушевський) та ідея самостійної України у формі суверенної української держави (Ю. Бачинський, М. Міхновський, І. Франко). В ідейному протиріччі було сформовано від'ємність таких понять, як «незалежність», «самостійність», «суверенітет».

В політичних ідеях найгострішими і найактуальнішими були суперечності між «федералізмом» і «самостійництвом» у питанні державного суверенітету України, між республіканською та монархічною тенденцією у встановленні форми держави і відповідно, між одноосібною й колегіальною владою, між ідеологіями консерватизму, соціалізму, націоналізму та більшовизму.

Історія Української революції полягала у тому, що в міру свого еволюціонування, найбільшої сили набрало прагнення українців здобути політичні права для своєї нації. Саме цей чинник перетворив революцію в Україні на українську революцію.

29 квітня 1918 р. в історії української революції розпочався новий період – Гетьманат. Гетьман П. Скоропадський на початку своєї державотворчої діяльності заявив, що «моя Батьківщина не повинна стати ґрунтом для соціалістичних експериментів». Права приватної власності проголошувались фундаментом культури та цивілізації.

Згідно з проголошеними документами: грамотою «До всього Українського Народу» та «Законом про тимчасовий державний устрій України» гетьманська влада наділялася диктаторськими повноваженнями, які зберігали чинність до моменту скликання Українського державного сейму. Характер державної системи, до якої прямував гетьман, тяжко визначити однозначно – найімовірніше, це мала бути конституційна монархія, з визначеною українською історичною традицією: самостійництва та суверенності [1, 127].

Погляди П. Скоропадського на державний суверенітет України, суттєво змінювались та трансформувались та досягли чи не найвищого рівня їх втілення в державотворчій практиці. Сам гетьман зазначав, що «я пішов тим шляхом, до якого ближче було моє серце. Цей шлях вів до України. Ішов я без честолюбних замислів, від етапу до етапу, поступово, все більше й більше приймаючи той український світогляд, який і привів мене до ідеї української державності. Мене завжди цікавило минуле України, але я не приймав участі в новітнім українським русі» [2, 129]. Розуміння гетьманом свого українського патріотизму: «В національному питанні я вважав потрібним найсильніше підтримувати українські національні змагання... Засвоєння українцями шовіністично-націоналістичних тенденцій я вважав з державного боку шкідливими, бажаючи натомість розвитку територіально-державницького патріотизму» [2, 130].

Ідея територіального суверенітету в П. Скоропадського досить тісно пов'язана з ідеєю соборності та цілісності України. Гетьман «рятував в межах Берестейського договору та перебування чужого війська в Україні, що можна. Поволі, поступово усамостійнював Українську Державу та збирав її землі» [3, 267]. Гетьман проводив активний зовнішньополітичний курс щодо включення українських етнічних земель, які були у складі більшовицької Росії, Польщі та Румунії (північних повітів Чернігівщини, західних і південно-західних повітів Воронізької й Курської губерній, Холмщини, Підляшшя, північної Бессарабії). «Велика заслуга Гетьмана у приєднанні назад до України, до Києва: Одеси, підписання прелімінарної угоди, на